

zich het inheems bestuursapparaat, overal aan de basis beginnend met de dorpschouffden, de *loerahs*, en opklimmend in de z.g. zelfbestuursgebieden (de Vorstenlanden op Java en enkele honderden zelfbestuursgebieden in de Buitengewesten) tot de vorsten (*sultans* of *radjas*), op Java buiten de Vorstenlanden opklimmend tot de regenten. Wie van het inheems bestuursapparaat deel uitmaakte, verhief zich, zoals de eeuwen door het geval was geweest, boven de grote massa: alle gezagdragers hadden er recht op dat hun persoonlijke diensten werden verleend en zij genoten inkomsten die al voor de dorpschouffden tot een aanzienlijk bedrag 's jaars konden oplopen – regenten, *sultans* en *radjas* kregen veel hogere bedragen. Er waren in heel Indië enkele tienduizenden dorpschouffden en boven hen waren in 1930, de zelfbestuursgebieden uitgezonderd, ca. drieduizend andere inheemse gezagdragers werkzaam. Wij komen in het volgend hoofdstuk op hun bezoldiging en overige emolumenten terug.

Ook andere inheemsen hadden financieel een ruimere armslag. Men kan bijvoorbeeld denken aan dorpingen die naar verhouding veel *sawahs* en buffels bezaten, aan geschoolde handwerkers, aan handelaren, aan eigenaren van werkplaatsen, aan dorpsheermeesters, dorpsonderwijzers en dorpschrijvers (veruit de meeste inheemsen waren analfabeet) en bovendien, wat de Buitengewesten betreft, aan eigenaren van goedrenderende rubber-, koffie- of peperplantages; voorts aan beoefenaren van de vrije beroepen, aan eigenaren van schepen en andere transportmiddelen, aan geschoolde arbeiders (bijvoorbeeld typografen), aan militairen van het Knil, aan opvarenden en ander personeel van de Koninklijke Marine en van de civiele scheepvaart en aan al het inheems personeel in dienst van het gouvernement of van overheidsbedrijven. Naar Europese maatstaven gemeten, verdienen allen die bij de overheid of bijvoorbeeld bij de Staatsspoorwegen in dienst waren, niet veel, maar hun inkomen was, behalve wanneer zij de simpelste handenarbeid verrichtten, aanzienlijk hoger dan dat van veruit de meeste dorpingen en van alle ongeschoolde arbeiders en arbeidsters; die laatsten hadden daglonen die in centen werden uitgedrukt.

★

Een onderzoek dat het gouvernement in '35 liet instellen bij veertig op West-Java gevestigde ondernemingen, toonde aan dat theepluksters per dag gemiddeld een loon hadden van 8 cent, vrouwelijke fabriekskoelies,